

Stockholm 2017-11-30

Till Socialdepartementet
s.registrator@regeringskansliet.se
s.fs@regeringskansliet.se

**Svar på remiss avseende betänkande "Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa – Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa".
(Dnr S2017/03553/FS)**

a. Hälsan hos befolkningen en fråga om mänskliga rättigheter

Lika Unika översänder här synpunkter på slutbetänkandet från Kommissionen för jämlik hälsa. Vi gör det trots att departementet har valt att inte ta med Lika Unika som remissinstans. Av våra sex medlemsförbund är det ett förbund, Synskadades Riksförbund, som har fått möjligheten. Det är en mycket anmärkningsvärd begränsning då vi och medlemsförbunden i Lika Unika representerar stora befolkningsgrupper med syn-, hörsel- och rörelsenedsättningar som har mycket stort intresse av att folkhälsopolitiken förstärks. Vi vet dock att medlemsförbund ändå kommer att bidra med remissynpunkter utifrån sina medlemsgruppers levnadsvillkor och hoppas att de underlagen påverkar den framtida folkhälsopolitiken.

För oss har arbetet i kommissionen varit angeläget att följa och vi har sett fram emot en mer offensiv politik för en bättre folkhälsa. Redan när direktiven för utredningen skulle skrivas lyfte vi i kontakter med regeringen fram behovet av ett tydligt funktionshinderperspektiv i arbetet.

Av samma skäl väckte vi också frågan i regeringens Funktionshinderdelegation som fick en föredragning av kommissionen i februari 2017. Inför det mötet ställde vi en fråga till dåvarande statsrådet Gabriel Wikström om regeringen var beredd att i tilläggsdirektiv till kommissionen ge ett särskilt uppdrag att belysa funktionshinderperspektivet kopplat till läget i folkhälsan så att också våra medlemsgrupper synliggörs. Tyvärr hörsammades inte vårt önskemål.

När nu slutresultatet av kommissionens arbete är föremål för remiss kan vi konstatera att ett tydligare uppdrag när det gäller att beskriva, synliggöra och ta fram åtgärder kring frågor om hälsan hos personer med funktionsnedsättning verkligen hade behövts.

Även om det behövs mer kunskap och forskning om hälsa och faktorer som påverkar hälsan för personer med funktionsnedsättning så bekräftas samma negativa lägesbild när olika beskrivningar av folkhälsan presenteras. Den utvärdering av funktionshinderstrategin för 2011-2016 som Myndigheten för delaktighet publicerade sommaren 2016 beskriver med utgångspunkt från Folkhälsomyndighetens enkät att bland personer med funktionsnedsättning uppger 45 procent att deras hälsa är bra eller mycket bra. I övriga befolkningen är det 82 procent som uppger det.

Det är en illustration av hur mer utbredd ohälsan är i vissa grupper. En annan uppgift fanns i Folkhälsomyndighetens slutredovisning om genomförandet av den funktionshinderpolitiska strategin. Myndigheten skriver:

"Personer med funktionsnedsättning genomgående rapporterar sämre livsvillkor, sämre levnadsvanor och sämre hälsa jämfört med personer som inte har en funktionsnedsättning. De här sämre förutsättningarna för hälsa, men också den sämre hälsan i sig, som personer med funktionsnedsättning fortfarande rapporterar aktualiserar behovet av fortsatta åtgärder på lokal, regional och nationell nivå för att minska hälsogapet.¹

Lika Unikans utgångspunkt när vi bedömer kommissionens förslag är mänskliga rättigheter och FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) som Sverige ratificerade år 2008 och som trädde i kraft i Sverige den 14 januari 2009. Precis som i samhället i stort så påverkas folkhälsan av flera av konventionens områden. Men den slår också fast i artikel 25 det konkreta uppdraget till konventionsstaterna som *"erkänner att personer med funktionsnedsättning har rätt att åtnjuta bästa möjliga hälsa och utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning."*

Lika Unika menar att åtagandet enligt FN-konventionen kräver att arbetet med folkhälsopolitiken måste tillföras ett tydligare funktionshinderperspektiv. FNs mål i Agenda 2030 syftar till att skapa ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbara samhällen där en god hälsa för alla är ett separat mål. Men hälsans bestämningsfaktorer berör hela samhället och därför är också god hälsa relaterat till övriga mål, något som exempelvis WHO har illustrerat tydligt.²

Vi vill framhålla det budskap som Världsbanken hade till FNs medlemsstater inför arbetet med de mål som skulle följa efter Millenniemålen: *Unless persons with disability are included into the post-2015 development agenda, this agenda will fail to be truly inclusive.* FNs generalförsamling lyssnade på detta och synliggjorde personer med funktionsnedsättning i beslutet om de nya globala målen i Agenda 2030. Sverige måste leva upp till FNs beslut.

Regeringens proposition 2016/17:188 om nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken framhåller under avsnittet om en effektivare styrning av politiken vikten av att *"funktionshindersperspektivet bättre kan integreras i verksamheter inom olika samhällsområden."* Det måste också gälla när folkhälsopolitiken utformas.

Med samma kloka insikt fastslår Sveriges Kommuner och Landsting i sitt nyligen antagna positionspapper om funktionshinderpolitiken att *"Kommuner, landsting och*

---

¹ Folkhälsoinstitutet: Slutrapportering av regeringsuppdrag inom ramen för "En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016"

² http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/319804/banner-health-SDG-era.pdf?ua=1

regioner ska använda ett intersektionellt perspektiv för att tillförsäkra mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning³. Folkhälsoområdet kan inte utvecklas på ett positivt sätt om inte arbetet bedrivs med dessa utgångspunkter.

Tillgänglighet och användbarhet

Samhället måste utformas universellt så att alla kan delta. Utan delaktighet och utan tillgänglighet följer istället utanförskap och diskriminering. Bristande tillgänglighet är inte bara klassat som en form av diskriminering i diskrimineringslagstiftningen. Det är också roten till folkhälsoproblem.

I dagens Sverige möter personer med funktionsnedsättning dagligen hinder i skolan, på arbetsplatsen, i kontakter med offentliga myndigheter, när man vill delta i det poliska livet, när man använder den fysiska miljön. Personer med funktionsnedsättning förhindras tillträde och tillgång till kultur, fritid och till kollektivtrafik. Elever får inte det särskilda stöd och de anpassningar och hjälpmedel som behövs i skolan. Arbetssökande med funktionsnedsättning möter utestängning och diskriminering vilket leder till en högre arbetslöshet. Det påverkar den disponibla inkomsten som blir lägre och det i sin tur har ofta negativ påverkan på individers och familjers hälsa. Listan kan göras ännu mer omfattande.

Därför är det en fråga som måste belysas i perspektivet av folkhälsa. Här finns också behov av stora insatser när det handlar om verksamheter som man direkt förknippar med hälsa. Det kan handla om att träningsmiljöer och friluftsområden måste göras tillgängliga för alla, även för den som har en funktionsnedsättning. I skolan kan det handla om alla elevers rätt att delta under friluftsdagar och på idrottslektioner, inte befrias därför att aktiviteterna är otillgängliga.

Vi behöver ett verkligt tillgänglighetslyft i Sverige som inte bara handlar om fysisk tillgänglighet utan också om tillgänglig information och tillgänglig kommunikation. Kommissionens föreslagna åtta målområden för folkhälsoarbetet kräver alla ett tillgänglighetsperspektiv om de ska kunna utvecklas med utgångspunkt från minskade hälsoklyftor och om den högre ohälsan hos personer med funktionsnedsättning ska kunna brytas. Tyvärr saknas tillgänglighetsfrågorna helt i kommissionens betänkande.

Lika över landet

Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska garanteras alla i Sverige, oavsett var man bor och oavsett vårt grundlagsfästa kommunala självstyre. Uttryckt i det här sammanhanget handlar det om att FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som Sverige ratificerade år 2008 gäller i hela landet.

När FN år 2014 granskade hur Sverige lever upp till konventionen pekade man på de brister som finns i implementeringen i kommentaren *"Det finns en allvarlig*

---

³ "Funktionshinder och delaktighet", SKL 2017

skillnad mellan konventionsstatens politik och kommunernas politik när det gäller att genomföra konventionen.”

För folkhälsoområdet kommer det till uttryck i exempelvis Myndigheten för delaktighets underlag till regeringen inför en ny funktionshinderpolitik där myndigheten framhåller att *”Två av tre kommuner har 2015 fattat politiska beslut inom folkhälsoområdet som uttryckligen anger personer med funktionsnedsättning.”* Var tredje kommun har således inte gjort detta.

Lika Unika vill understryka statens ansvar för att FN-konventionen efterlevs. Det kräver att staten, också beträffande folkhälsosatsningar, ger stöd och ekonomiska förutsättningar för kommunsektorn att ta det ansvar som krävs för att kunna säkra mänskliga rättigheter. Här har staten samtidigt ett ansvar för att nationella regelverk bidrar till likhet över landet.

b. Kommissionens förslag till folkhälsomål

Lika Unika ser positivt på kommissionens förslag till mål för folkhälsopolitiken: *”Att skapa samhällsliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela Befolkningen”* samt till förslag att i anslutning till denna ange *”ambitionen bör vara att målet ska uppnås inom en generation.”*

Samtidigt är vi kritiska till att kommissionens arbete har styrts av direktiv som främst har fokus på minskade socioekonomiska skillnader. Om *”hela befolkningen”* verkligen ska räknas så kräver det att beskrivningar, utmaningar och åtgärder finns med som är relevanta för, i vårt fall, personer med funktionsnedsättning.

c. Synpunkter på betänkandets inriktningsförslag under respektive målområde

4.1.2 Inriktning för att skapa jämlika förutsättningar under det tidiga livet

Lika Unika kan i princip ställa upp på betänkandets redovisning av en inriktning som syftar till att under *”det tidiga livet”* lägga goda förutsättningar för en god hälsa. Avsaknaden av ett funktionshinderperspektiv är dock en stor brist och utan detta kommer inte en stor grupp i samhället, som också har en högre grad av ohälsa, att omfattas av samhällets insatser. I Barnombudsmannens remissvar på förslag till ny funktionshinderspolitik från Myndigheten för delaktighet 2016 synliggörs detta. BO skriver:

”Sverige har vid upprepade tillfällen fått skarp internationell kritik, bland annat från FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) och FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning..”

”De uttrycker bland annat oro över det höga och ökade antalet självmord bland personer med funktionsnedsättning, inklusive barn, i Sverige.”

Kommittéerna uttrycker vidare allvarlig oro över den ofrivilliga behandling som barn med funktionsnedsättning utsätts för i den psykiatriska vården, att barn med funktionsnedsättning utsätts för våld i större utsträckning än andra barn, att skolor kan vägra att ta emot elever med funktionsnedsättning samt att barn med funktionsnedsättning inte regelmässigt är delaktiga i beslut som rör deras liv och att de saknar möjligheter att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem. Enligt Barnombudsmannen måste denna samstämmiga och allvarliga kritik tas på stort allvar.

Precis som på andra samhällsområden menar Lika Unika att det behövs mer forskning och kunskap om barns situation, såväl om barn med funktionsnedsättning som om barn som lever med föräldrar som har det. Samtidigt måste den kunskap som finns användas när politiken utformas och det gäller också folkhälsopolitiken.

Ett aktuellt tillskott till kunskapsbanken om folkhälsan kom nyligen i en avhandling från Göteborgs Universitet⁴ där David Norlin visar att *"föräldrar till barn med funktionsnedsättningar kan behöva psykologiskt stöd för att hantera sin vardag. Särskilt mammorna löper risk för försämrad psykisk hälsa"*.

För många familjer är press och stress en källa till stora problem med hälsan därför att man själva måste fixa och ordna med en rad frågor som relateras till barnets funktionsnedsättning. Inte sällan handlar det om att väldigt många myndighetskontakter behövs.

Flera organisationer inom funktionshinderrörelsen, som Rörelsehindrade Barn och Ungdomar som är medlemsförbund i Lika Unika, har under lång tid drivit frågan om ett bättre stöd och samordningshjälp till föräldrar på det området. Samma problem berörs i rapporten "Barn äger" som dåvarande myndigheten Handisam presenterade år 2014. Här finns också brister i samhället som beredningen av betänkandet måste uppmärksamma:

"Föräldrarnas ork och ekonomiska förutsättningar som spelar en avgörande roll för hur aktiva barnen är på fritiden. Mot bakgrund av kunskapen om att många föräldrar till barn med funktionsnedsättning har en väldigt tuff situation bland annat beroende på ett tungt samordningsansvar, är detta särskilt oroande. Ensamheten beskrivs av barnen som störst på fritiden och allra störst på helgerna."

Detta bör beaktas i det fortsatta arbetet med betänkandet.

Ytterligare ett perspektiv som citatet ovan berör handlar om hur barn påverkas av att leva i familjer/med förälder vars ekonomiska situation är svårare än för andra

---

⁴ <http://www.gu.se/omuniversitetet/aktuellt/nyheter/detalj//mammor-till-funktionsnedsatta-barn-i-riskzonen-for-psykisk-ohalsa.cid1529314>

grupper. Att så är fallet för många som har en funktionsnedsättning framgår av en rad källor. Det handlar inte minst om Agenda 2030-delegationens betänkande ”*I riktning mot en hållbar välfärd*”⁵ som också ger en signal om att frågan är så angelägen att den bör uppmärksammas i det svenska arbetet med hållbarhetsmålen.

Delegationen bygger sitt resonemang på uppgifter från SCB⁶ i webbartikeln ”*Sämre ekonomi för personer med funktionsnedsättning*” som är en analys av Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC).

Lika Unika har haft möjlighet att avge svar på remiss avseende hjälpmedelsutredningens betänkande *På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen*. (SOU 2017:43) I detta lyfter vi fram det positiva och viktiga med ett uppdrag till Myndigheten för delaktighet att utreda fritidshjälpmedel. Det är en fråga som verkligen handlar om barn med funktionsnedsättning och deras möjligheter till delaktighet, till fritidsaktiviteter och motion.

Därtill har hela hjälpmedelsområdet när det gäller barn och unga bäring på folkhälsa. Vi har i vårt remissvar också tagit upp en av flera brister med de olikheter som idag finns mellan landstingen i regler och avgifter och vad det gäller möjligheter att få dubbla hjälpmedel förskrivna. Det är viktigt för barns utveckling och självständighet och här måste hjälpmedlet ses som självklar förutsättning för att kunna delta i samhället. Fungerar inte detta så leder det tveklöst till utestängning och negativ påverkan på barns hälsa.

4.2.2 Inriktning för att alla ska kunna utveckla kompetenser och kunskaper och tillgodogöra sig en god utbildning

FNs mål i Agenda 2030 har på området utbildning ett mycket tydligt funktionshinderperspektiv. Lika Unika driver kontinuerligt ett arbete för att uppmärksamma regeringen, andra politiker, opinionsbildare och företrädare för olika delar av samhället om FNs beslut om Agenda 2030. Det var ett beslut som mottogs med glädje av den internationella funktionshinderrörelsen att våra grupper nu synliggörs i målen. Det måste också återspeglas i det svenska arbetet med Agenda 2030. Ett exempel på detta är mål fyra om utbildning där ett delmål lyder:

Bygga och förbättra utbildningsmiljöer som är anpassade för barn och personer med funktionsnedsättning, samt tar hänsyn till jämställdhetsaspekter och därmed erbjuder en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö för alla.

⁵ https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://agenda2030delegationen.se/wp-content/uploads/2017/06/Fi2016_01-Rapport-170601.pdf&hl=en

⁶ https://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Samre-ekonomi-for-personer-med-funktionsnedsattning/

Kommissionen hänvisar när det gäller utbildningsområdet till betänkandet ”*Samling för skolan*” från Skolkommissionen, som har missat funktionshinderperspektivet helt. Tyvärr medför det att också betänkandet om jämlik hälsa har samma brist. Även här glöms elever med funktionsnedsättning bort. I remissvaret till Skolkommissionen anförde Lika Unika några saker vilka vi upprepar här: Behovet av att synliggöra personer med funktionsnedsättning såväl i analyser och beskrivningar av samhällsproblem som i politiska åtgärder och beslut.

Rapporten Respekt från Barnombudsmannen 2016⁷ har en analys om svårigheter och problem i skolan för elever med funktionsnedsättning, en problemlista som återkommer i en rad andra granskningar och rapporter från olika aktörer. En rapport från Skolverket 2016, ”*Tillgängliga lärmiljöer*”⁸, ger en illustration som vi menar är talande för många av skolans problem och som Skolkommissionens förslag måste utgå ifrån.

I rapporten konstaterar Skolverket att *skolhuvudmän och skolor skiljer sig mycket åt vad gäller hur man agerar för att åstadkomma en tillgänglig lärmiljö för elever med funktionsnedsättning. Så mycket att det i realiteten inte kan sägas vara fråga om ett lika fritt skolval för elever med funktionsnedsättning som för elever i allmänhet. Detta trots att skolförfattningarnas reglering gäller alla huvudmän för grundskolor.*

År 2015 sammanfattade Myndigheten för delaktighet i en rapport resultatet av den nationella funktionshinderpolitiska strategi som gällde under perioden 2011-2016 och som också innefattar utbildningsfrågor. I rapporten redovisar myndigheten några punkter som visar på allvarliga brister i den svenska skolan. Bland punkterna i lägesrapporten vill vi nämna följande:

- 2012/2013 hade 14 procent av eleverna ett åtgärdsprogram. Efter regelförändringar 2014 har andelen minskat till 6 procent år 2015/16.
- I grundskolan uppger två av tre vårdnadshavare att eleven får det stöd den behöver, vilket innebär att 33 procent upplever brister.
- Skolinspektionen har pekat på att 40 procent av de granskade skolorna inte skyndsamt utreder elevers behov av särskilt stöd/ åtgärdsprogram.

---

⁷ <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/respekt160510.pdf>

⁸ Skolverket 2016. Rapporten Tillgängliga lärmiljöer?

- Brist på kompetens om särskilt stöd upplevs av många som ett stort problem. Specialpedagogiska Skolmyndigheten (SPSM) visar att andelen rektorer som upplever att det största hindret för tillgänglig utbildning har ökat från 8 till 21 procent under perioden.

- Pojkar är överrepresenterade inom stödåtgärder. En förklaring kan vara att flickors behov inte upptäcks och därmed inte ges.

Möjligen kan problembilden och därmed utmaningarna för skolan sammanfattas med ord från granskningen av hur Sverige lever upp till FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I de rekommendationer som Sverige fick våren 2014⁹ anförde FN:s kommitté:

Kommittén uttrycker oro över rapporter om att skolor kan vägra att ta emot vissa elever med funktionsnedsättning med hänvisning till organisatoriska och ekonomiska svårigheter.

Kommittén uttrycker vidare oro över de rapporter som pekar på att vissa barn med behov av omfattande stöd inte kan gå i skolan på grund av brist på stöd. Kommittén yrkar på att konventionsstaten garanterar inkludering av alla barn med funktionsnedsättning i det ordinarie utbildningssystemet och säkerställer att de får det stöd som krävs.

I arbetet med förslagen från Kommissionen för jämlik hälsa är det mycket angeläget att dessa perspektiv finns med. Det som såväl kommissionen som Skolkommissionen tar upp om en förstärkning av elevhälsan är viktigt och på det området är reformer angelägna också för elever med funktionsnedsättning.

Skolan och tillgängligheten

Ovan citeras en slutsats från Skolinspektionen som gör analysen att bristande tillgänglighet i skolan påverkar elever med funktionsnedsättning så negativt och "Så mycket att det i realiteten inte kan sägas vara fråga om ett lika fritt skolval för elever med funktionsnedsättning". Vi ser detta som en mycket tydlig signal om behovet av ett tillgänglighetslyft inom svensk skola. Det måste gälla tillgänglighet till lokaler och andra ytor, om att kunna delta i skolans aktiviteter som exempelvis friluftsdagar, om resandet till och från skolan och om pedagogiska plattformar, information och kommunikation.

Det handlar om elevernas egen tillgänglighet men också om göra det möjligt för

---

⁹ Lika Unikans hemsida; FN-kommitténs rekommendationer till Sverige <http://likaunika.org/FNs-rekommendationer.html>

föräldrar som har en funktionsnedsättning att kunna vara aktiva föräldrar till sina barn. Tillgänglighet är samtidigt en helt avgörande fråga om elever med funktionsnedsättning ska ha en reell rätt till ett val av skola som andra elever. Det fria skolvalet ska gälla alla.

Sedan 2015 är bristande tillgänglighet en form av diskriminering i diskrimineringslagstiftningen. En svensk skola och Vara kommun fälldes våren 2017 i det första fallet när rättssystemet avgjorde ett ärende om bristande tillgänglighet som diskriminering.

Nu behövs ett rejält tillgänglighetslyft för att alla elever ska få chansen till en god utbildning. Skolkommissionen borde här ha tagit initiativ och lagt konstruktiva förslag som leder till att brister i tillgängligheten åtgärdas. I betänkandet saknas dock tillgängligheten helt vilket inte är acceptabelt.

Sedan 1 januari 2017 ska också skolan följa diskrimineringslagens nya skrivningar om aktiva åtgärder som omfattar alla diskrimineringsgrunder, också diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning. En uppgift för skolan är nu att bedriva ett löpande arbete för att identifiera och få bort brister i tillgängligheten. Kompletteringarna i diskrimineringslagen innehåller samtidigt regler som direkt kan kopplas till skolans arbete för att skapa tillgängliga lärmiljöer. Här finns en tydlig koppling till jämlik hälsa och allas rätt att få delta och det måste finnas med i fortsatt beredning av betänkandet från Kommissionen för jämlik hälsa.

Skolan och Skolkommissionen

Kommissionen för Jämlik hälsa har i sin inriktning för utbildningsområdet väldigt viktiga skrivningar om behovet av tidiga insatser. Man återkommer sen i de konkreta förslagen med ett resonemang om regelverk för stödinsatser och inte minst om behovet av att i resursfördelning till skolor ta hänsyn till detta. Det är mycket angelägna åtgärder men tyvärr begränsas kommissionens förslag till att gälla enbart socioekonomiska förhållanden. Nödvändiga förbättringar för elever med funktionsnedsättning nämns inte.

Lika Unika har i remissvar till Skolkommissionens två remisser framfört det rimliga i att ett funktionshinderperspektiv finns med i resursfördelningen. På samma sätt som gäller för andra elever med stödbehov är bristerna i dag stora och inte sällan sätts stödet in alltför sent. Vi gav ett förslag att i lämpliga fall använda indikatorer för resursfördelning som beaktar hur skolorna tar hjälp av Specialpedagogiska Skolmyndighetens (SPSM) kompetens och kunnande.

Åldersgrupperna som berörs inom skolområdet i detta betänkande är förstås inte bara elever utan också ungdomar. De har rätt till en god och rik fritid, tillgång till kultur och rekreation, att träffa kompisar, äta nyttigt och mycket annat. Levnadsvillkoren för unga med funktionsnedsättning utifrån perspektivet folkhälsa är

mycket viktiga att uppmärksamma. Det gör inte kommissionen.

Även här tror Lika Unika att det behövs mer kunskap och forskning samtidigt som det redan finns många uppgifter som borde leda till politiska initiativ och handling. Fokus 12¹⁰ från dåvarande Ungdomsstyrelsen (2012) gav en fördjupande kunskap om bland annat hälsoläget för unga med funktionsnedsättning. Vår bedömning är att läget är ungefär som idag och att rapporten bör finnas med som underlag i folkhälsoarbetet. Rapporten kan dessutom läsas i förhållande till kommissionens olika folkhälsoområden och ger därför goda inspel när det gäller hälsoläget hos unga med funktionsnedsättning.

4.3.2 Inriktning inom målområdet arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö

Lika Unika har mycket starka invändningar mot delar av den inriktning som presenteras i betänkandet. Generellt även för detta avsnitt är avsaknaden av ett tydligt funktionshinderperspektiv. Dock har vi i andra sammanhang dialog med departementet om arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning och begränsar oss därför här till några synpunkter.

Kommissionen har självfallet rätt i att arbete och försörjning är viktigt för hälsa och välbefinnande. FNs hållbarhetsmål i Agenda 2030 har utgått från det och har i mål åtta fångat in också behovet av att förbättra situationen på arbetsmarknaden för arbetssökande med funktionsnedsättning.

Senast 2030 uppnå full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla kvinnor och män, inklusive ungdomar och personer med funktionsnedsättning, samt lika lön för likvärdigt arbete

I våra kontakter med regeringen såväl som med arbetsmarknadens parter och relevanta myndigheter driver vi på för förändrade värderingar i synen på våra medlemsgrupper på arbetsmarknaden. Var fjärde som är inskriven vid arbetsförmedlingen har en funktionsnedsättning. Det är därmed en stor grupp men samtidigt präglas den politiska diskussionen om arbetsmarknadsfrågor av en frånvaro av deras perspektiv.

Att se förmågan hos alla är utgångspunkt för den rapport Se förmågan¹¹ som Lika

---

¹⁰ <https://www.mucf.se/publikationer/fokus-12-om-unga-med-funktionsnedsattning>

¹¹ <http://likaunika.org/Se-formagan-jobbrapporten-Rekommendationer-Arenarapportenmanskligartigheter-.html>

Unika tillsammans med Arena Idé tog fram 2016 och som en samlad funktionshinderrörelse presenterade för regeringen vid funktionshinderdelegationens sammanträde i november 2017.

Huvudtankarna handlar om att ändra värderingar, att meriter är grunden för arbete, att begrepp som "nedsatt arbetsförmåga" tas bort, att det krävs ett engagemang från parterna i frågorna och att mer måste göras för att komma åt den diskriminering som många möter på arbetsmarknaden.

Offentliga arbetsgivare ska inte bara vara föredöme när det gäller att anställa personer med funktionsnedsättning i den ordinarie verksamheten. Man har också ett formellt åtagande att göra det eftersom Sverige har ratificerat FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som reglerar detta i artikel 27g. Dessa perspektiv saknas nästan helt i kommissionens betänkande.

Mot den bakgrunden är det djupt beklagligt att kommissionen i sin inriktning återupprepar en linje som för våra medlemsgrupper har gällt länge: att det krävs lönestöd eller särskilda arbeten. Lika Unika kan inte utesluta att det verkligen för en del personer som söker jobb är bra med kommissionens förslag om "*fler former för särskilda arbeten*". Men med utgångspunkt från ett funktionshinderperspektiv är detta en motsatt väg jämfört med det som krävs: Fler anställda med funktionsnedsättning i "vanliga" jobb och "vanliga" verksamheter.

Lika Unika vill framhålla kommissionens resonemang om att motverka diskriminering på arbetsmarknaden. I enkäter om arbetsmarknaden uppger mer än var tredje arbetssökande som har en funktionsnedsättning att man har mött diskriminering. Vi tror att det utöver detta finns ett betydande mörkertal.

Lika Unika välkomnar därför diskrimineringslagens nya regler om aktiva åtgärder som nu också omfattar diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning. Vi välkomnar också de särskilda uppdrag som regeringen har gett till DO respektive MFD om insatser för att motverka diskriminering på arbets- och bostadsmarknaden.

Det är särskilt angeläget att unga med funktionsnedsättning får en bra möjlighet till arbete och karriär. På en del områden går det framåt, exempelvis genom att fler går vidare till studier efter gymnasiet.

4.7.2 Inriktning för att skapa förutsättningar för kontroll, inflytande och delaktighet

Lika Unika håller med kommissionen om att frågor om kontroll, inflytande och delaktighet till stor del avgörs inom olika politikområden, som när det gäller arbetsmarknad, skolan, individuella stöd och hur demokratin som sådan fungerar.

Därför är också inriktningen i betänkandet mycket summarisk. Det perspektiv på

levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning som vi genomgående tar upp i det här remissyttrandet saknas även här, med undantag av då flera grupper räknas upp som komplement till socioekonomiska förhållanden.

Vi vill framhålla att det finns en rad områden som kräver ett tydligare funktionshinderperspektiv inom området delaktighet och inflytande. Som för flertalet områden visar också lägesrapporterna inom dessa områden stora samhällsutmaningar om personer med funktionsnedsättning ska inkluderas och få rätt och möjlighet till delaktighet och deltagande. Det handlar om det demokratiska systemet, om rätten till stöd och hjälp för att kunna leva fritt, om frihet från våld och övergrepp, om att brister i tillgängligheten åtgärdas och mycket annat.

Sammanfogat till en helhet blir frågorna ytterst en fråga om mänskliga rättigheter. Vi delar där kommissionens tankar om en bättre samordning av arbetet med MR-frågor i regeringskansliet.

Lika Unika menar att Sverige här måste ta steget och fullt ut markera att arbetet med att förverkliga FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning måste flyttas till den del i regeringens organisation som samordnar allt annat arbete med mänskliga rättigheter. Vi har länge drivit detta, frågan fanns med i Myndigheten för delaktighets förslag till regeringen om en ny funktionshinderpolitik och samma ställningstagande har också SKL i sitt nya positionspapper om funktionshinderpolitiken.

Demokrati och jämlikt deltagande

Lika Unika har i remissyttrande till 2015 års Demokratiutredning framfört ett antal synpunkter och där pekat på viktiga demokratireformer. Det handlar både om åtgärder för att garantera tillgängliga val men också om hur personer med funktionsnedsättning ska kunna ta del av och vara engagerade i det offentliga samtalet, ta del av och delta i valdiskussioner och även ha samma möjligheter som andra att ha ett förtroendeuppdrag.

Sverige har även på det här området fått rekommendationer från FN, i den granskning som gjordes av Sverige våren 2014.

Kommittén är oroad över bristen på information om tillgänglighet och anpassning för personer med funktionsnedsättning under valrörelsen, för att stödja rätten att rösta, och över det låga antalet personer med funktionsnedsättning som kandiderar till eller innehar offentliga ämbeten.

Kommittén rekommenderar konventionsstaten att säkerställa att utbildning till väljare genom massmedier görs tillgängligt att valinformation erbjuds i tillgängliga format för personer med funktionsnedsättning att valkampanjer görs fullt tillgängliga, att det finns stöd vid vallokaler och att de mekanismer som inrättas för att underlätta stödet

till väljare utvecklas i nära samråd med organisationer för personer med funktionsnedsättning så att deras behov blir tillgodosedda samt att röstmottagare vid vallokalerna är utbildade för att hjälpa väljarna.

Kommittén rekommenderar även konventionsstaten att säkerställa att alla personer med funktionsnedsättning som väljs till ett offentligt förtroendeuppdrag får allt stöd som krävs, inklusive personliga assistenter.

Lika Unika har framfört till regeringen det positiva i att Demokratiutredningen i sitt betänkande hade ett särskilt kapitel om personer med funktionsnedsättning. En rad problemområden och förslag till lösningar togs upp och vår förhoppning är att regeringen i beredningen av den utredningens förslag bidrar till att stärka demokratipolitiken.

Diskriminering – också flerfaldig diskriminering

Lika Unika vill framhålla vikten av att betänkandet på flera områden tar upp diskrimineringsperspektiv. Det är ett upprörande hinder inom exempelvis arbetsmarknadsområdet som idag förhindrar människor att få arbete och därmed en egen försörjning. Kommissionens förslag att regeringen inom Regeringskansliet bör samordna det strategiska och långsiktigt förebyggande arbetet mot våld, hot, mobbing, diskriminering och annan kränkande behandling ser vi som mycket viktigt men också här vill vi betona funktionshinderperspektivet.

Lika Unika föreslog i remissvar angående utredningen "Bättre skydd mot diskriminering" att regeringen i särskild ordning arbetar fram förslag om hur flerfaldig diskriminering, inte minst mot personer med funktionsnedsättning, ska motverkas. Det var i det betänkandet ett obehandlat ämne och så är fallet också i kommissionens förslag om jämlik hälsa.

FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är den första konventionen som tar upp frågor om flerfaldig diskriminering. I dess inledning uttrycker konventionsstaterna en "oro på de svåra förhållanden som möter personer med funktionsnedsättning som är utsatta för flerfaldiga eller försvårade former av diskriminering".

Att insatserna hittills mot denna dubbla utsatthet inte har varit tillräckliga bekräftades när FN granskade Sveriges funktionshinderpolitik år 2014. I rekommendationerna tar man upp den flerfaldiga diskrimineringen i två punkter.

11. Kommittén uttrycker oro över de system som hanterar flerfaldig diskriminering, till exempel funktionsnedsättning kombinerat med kön eller etnicitet och anser att de behöver utvecklas mer.

12. *Kommittén rekommenderar att konventionsstaten undersöker om den struktur som för närvarande används för att hantera situationer av flerfaldig diskriminering är lämplig.*

Såväl FN, Europarådet som EU har i en rad sammanhang uppmärksammat förekomsten av flerfaldig diskriminering som handlar om att människor utsätts för kränkningar, diskriminering eller våld och övergrepp utifrån flera aspekter, exempelvis kön och funktionsnedsättning. När Nordiskt Valfärdscenter presenterar sin rapport *När samhället inte ser, hör eller förstår* så beskriver man situationen för flickor och kvinnor med funktionsnedsättning som "alarmerade".

I rekommendationerna pekar FN-kommittén på den utsatthet som ofta drabbar kvinnor och flickor med funktionsnedsättning. Sverige får rekommendationen att vidta *"effektiva och särskilda åtgärder för att förhindra flerfaldiga former av diskriminering av kvinnor och flickor med funktionsnedsättning."*

Lika Unika vill även med anledning av detta betänkande betona vikten av att Sverige tar nödvändiga initiativ och vidtar kraftfullare åtgärder mot flerfaldig diskriminering än idag.

Mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor och flickor med funktionsnedsättning måste bekämpas precis som annat våld. Det förutsätter att vi bryter tystnaden och att vi lyfter bort det tabu som finns om sexualitet och våld kopplat till kvinnor med funktionsnedsättning. Det var en slutsats som Lika Unika drog av rapporten *"Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning"*¹² som Myndigheten för delaktighet presenterade nyligen. I den läggs en rad förslag fram som ska öka kunskaperna och förbättra samhällets insatser på området. Vi vill särskilt lyfta fram detta som en angelägen förstärkning av folkhälsopolitiken.

Det nationella arbetet mot mäns våld mot kvinnor ska enligt MFDs rapport förstärkas genom ett tydligare funktionshinderperspektiv i olika insatser och genom bättre kunskaper och forskning. En viktig punkt handlar om vikten av att ett funktionshinderperspektiv alltid finnas med. Att inte ta med detta leder till att man osynliggör övergrepp.

Det är oerhört angeläget att vi bryter tystnaden hos såväl myndigheter som hos politiker som även avspeglas i den nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning Skr. 2016/17:10, som regeringsuppdraget till MFD bygger på, helt saknade perspektivet kvinnor och flickor med funktionsnedsättning.

I rapporten citeras bland annat Fundamental Rights Agency (FRA) som har pekat på att år 2015 löpte barn med funktionsnedsättning tre till sju gånger större risk att

---

¹² <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2017/2017-29-mans-vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning.pdf>

utsätts för någon typ av våld än andra. Bland barn med funktionsnedsättning har 11 procent blivit utsatta för sexuella övergrepp av en vuxen, i jämförelse med 5 procent av barn utan funktionsnedsättning.

Det är skakande uppgifter som bekräftar att vi måste börja tala specifikt om kvinnor och flickor med funktionsnedsättning. Det handlar exempelvis generellt om mörkertal i anmälningar av övergrepp, om utsatthet för våld och om polisresurser som inte räcker till utredningar. Specifikt måste också tillgänglighet till kommunikation, information och lokaler vägas in, liksom den specifika beroendesituation man som kvinna med funktionsnedsättning kan befinna sig i.

Avslutning

Lika Unika vill avslutningsvis framhålla kommissionens resonemang om hur samhällets resurser på bästa sätt ska användas för att förebygga, ”göra rätt från början” och därmed undvika ännu högre kostnader på längre sikt. Det gäller inom i princip alla samhällsområden och det gäller i hög grad tillgänglighetsfrågor där det är lönsamt att göra rätt från början.

Vi välkomnar därför ett fortsatt arbete med olika slags finansieringsmodeller och arbetssätt som har ett ”socialt investeringsperspektiv”. Här vill vi också instämma i skrivningarna som finns i betänkandet om hur viktigt det är att det sker inom ordinarie verksamheter och ramar och inte blir korta projekt vid sidan om.

I olika sammanhang framhåller Lika Unika den offentliga upphandlingen som ett verktyg. Det kan handla både om krav på tillgänglighet och villkor för leverantörer att ha anställda/att anställa personer med funktionsnedsättning.

Vi välkomnar att folkhälsofrågorna blir belysta och diskuterade i ett *Råd för en god och jämlik hälsa* som föreslås där ett tydligt funktionshinderperspektiv måste ingå. I betänkandet skrivs ingenting om civila samhällets medverkan, något som måste finnas med i ett eventuellt fortsatt arbete med att inrätta ett råd.

I frågor som berör personer med funktionsnedsättning har detta två ytterligare perspektiv: Sverige har ratificerat FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och därmed gäller artikel 4.3 att staterna åtar sig att ”*nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem*”.

Som utgångspunkten för hela betänkandet är om Jämlik hälsa så speglar läget i folkhälsan också situationen inom andra samhällsområden. Det är därför en viktig faktor när man följer hur FN-konventionen implementeras. I det arbetet med övervakning av FN-konventionen är Sverige enligt artikel 33.3 skyldig involvera och se till att det finns medverkan av personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem.

Av tidsskäl avstår vi från att kommentera några områden i betänkandet:
4.4.2 Inriktning inom målområdet Inkomster och försörjningsmöjligheter
4.5.2 Inriktning för boende och närmiljö som främjar god och jämlik hälsa
4.6.2 Inriktning för att främja jämlika förutsättningar att etablera hälsosamma levnadsvanor

4.8.2 Inriktning för att åstadkomma en jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård

Däremot vill vi framhåll att det också i beredningen av kommissionens inriktningsförslag på dessa samhälls-områden tas med ett tydligt funktionshinderperspektiv. Det måste utgå från FNs konvention och från relevanta mål i Agenda 2030. I remissvaret har vi angett en rad rapport och källor som också på dessa områden innehåller viktiga kunskaper för det fortsatta arbetet.

Maria Johansson
Ordförande

Lika Unika

Federationen mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Om Lika Unika

Lika Unika är en federation som vill öka respekten för mänskliga rättigheter i svensk politik, att alla ska få delta och bidra i samhället. Vår vision är att alla människor ska ses som de resurser de är. Lika Unika verkar för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, i olika sammanhang utifrån mänskliga rättigheter och ett funktionshinderperspektiv.

Medlemsorganisationer:

- Förbundet Sveriges Dövblinda
- Hörselskadades Riksförbund
- Neuroförbundet
- Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar
- Synskadades Riksförbund
- Sveriges Dövas Riksförbund

Kontaktuppgifter Lika Unika:

Handläggare: Peter Andersson Lika Unika

Telefon: 070-768 27 86, e-post: peter.andersson@likaunika.org

E-post: info@likaunika.org

Ordförande: Maria Johansson